

EXPOZIȚIA MEMORIALĂ „OTTO ALSCHER — SCRITOR BĂNĂȚEAN DE LIMBĂ GERMANĂ”

CONSTANTIN JUAN-PETROI

La 29 decembrie 1994 s-au implinit 50 de ani de la trecerea în neființă a scriitorului bănățean de expresie germană Otto Alscher, cel care și-a petrecut aproape întreaga viață și și-a scris majoritatea operei literare la Orșova. Bun cunoscător al spațiilor montane sud-bănățene cu aproape fiecare cărăruie din împrejurimile orașelului său sau mai de departe, vânător, dar mai mult pasionat observator al vieții și psihologiei animalelor sălbatice, a raportului dintre ele și om, surprinzând — cu arma mai des la umăr decât pregătită pentru tragere — momentul declanșării reacțiilor instinctuale ale posibului vânat, Otto Alscher avea să-și aștearnă în fraze de elevată literatură întreagă această experiență și dragostea pentru natura primitivă, nealterată de intervenția omului ce începea deja să se facă simțită. S-au strâns, astfel, povestire după povestire, carte după carte, pentru cei ce îi cunosc într-adevăr creația literară Otto Alscher însemnând mai mult decât un condeier de valoare locală sau un scriitor zonal. Iată de ce considerăm și noi că nu greșesc cei care l-au apropiat de un Turgheniev sau Kipling, London sau Gârleanu, Sadoveanu sau alți mari iubitori ai lumii animaliere necapitive.

Cu prilejul comemorării orșovene a scriitorului¹ s-a organizat — ca una dintre acțiunile aniversare locale ale

scriitorului Otto Alscher, dar și urmărind să atragem, încă o dată, atenția asupra necesității și posibilității de a se realiza un muzeu al Orșovei² — în sala de lectură a bibliotecii orășenești o amplă expoziție comemorativă. Exponatele — cărți, ziare, fotografii, lucrări plastice și documente — provin din colecții particulare și constituie un posibil patrimoniu pentru viitorul muzeu al Orșovei ce-și reclamă înființarea. În desfășurarea expoziției s-a pornit de la experiența unor instituții muzeale cunoscute, între care Casa memorială „Cezar Petrescu” din Bușteni, sau cele dedicate scriitorilor germani din Banat; păstrându-se specificul unei expoziții temporare, mai ales prin mijloacele muzeotehnice utilizate. Desfășurarea temei s-a realizat combinându-se succesiunea datelor biografice ale scriitorului cu cronologia operei sale, inclusiv prezentarea volumelor apărute postum și a momentelor aniversare sau cultural-științifice dedicate lui Otto Alscher în ultimii 15 ani, cu deosebire la Orșova.

Panoul de debut prezintă în imagini locul unde la 8 ianuarie 1880 s-a născut scriitorul — Perlas pe Tisa (Serbia) —, fotografii ale membrilor familiei sale, ca și documente originale realizate în atelierul fotografic al familiei Alscher la finele veacului trecut și începutul secolului nostru (piese de vădit interes și pentru cercetătorii care urmăresc evo-

luția completă și complexă a artei fotografice de la începuturile sale).

Debutului literar al scriitorului îi este consacrat panoul următor: sunt prezentate numărul 4 din 1944 al revistei „Banatica” ce apărea la Freiburg, în care dr. Anton Untekirchner prezintă colaborările lui Otto Alscher la revista „Der Scherer”, numărul de Paști (aprilie) 1904 al acesteia inserându-i povestirea *Unser Fest*³. Își ocupă, de asemenea, locul convenit și debutul său timișorean prin fotografia ziarului „Temesvarer Zeitung” din 8 septembrie 1905 în care a apărut reportajul său *Ada Kaleh*⁴ considerat, după un deceniu, ca debutul literar al lui Otto Alscher. Pus în discuție încă din 1980, de către gazetarul Luzian Geier, debutul „acasă” al lui Otto Alscher, în ziarul local „Orschower Wochenblatt”, ce apărea încă din 1872, tipărit de Josif Handl și editat, cel puțin la începutul veacului, de către vecinul și prietenul său Geza Ștefan Hutterer, nu a fost confirmat de colecția incompletă a publicației ce se mai păstrează la Arhivele Statului din Drobeta Turnu-Severin. Mai plauzibil rămâne faptul că indemnul la scris i-a fost stimulat abia după ce a ajuns în contact cu lumea literară vieneză unde Otto Alscher a plecat în anul 1903, pentru a urma cursurile unei școli de grafică și artă decorativă. Aici el a frecventat și cercurile literare în care, de altfel, s-a cunoscut și cu prima sa soție Elisabeth Amon, cea care sub numele Else Alscher avea să publice, la rândul-i, versuri și proză⁵. În ce măsură aceasta i-a stimulat primii pași în literatură, în ce grad s-au influențat reciproc, poate constitui o altă problemă ce-și cere descifrarea viitoare. De altfel, harul părintesc al condeifului scriitoricesc avea să coboare și asupra fiului lor mai mare, Helmut Franz Alscher (1907—1981), în timp ce sora acestuia, Helga, avea să promoveze la Universitatea vieneză doctoratul în filozofie⁶.

Un întreg panou este dedicat revenirii scriitorului, în anul 1905, acasă și con-

struirii căsuței sale de pe valea Grațca, la circa un kilometru depărtare de orașel, pe care a ridicat-o după propriile-i planuri și ajutat doar de un țigan din vecinătate — după cum relatea, la simpozionul prilejuit de comemorarea la care ne referim, fiica sa, Edith Jerca-Alscher. De altfel, scriitorul copilărise într-un port în care conviețuiau amestecate atâtea naționalități și se simțea apropiat de toate acestea fără discriminare, cunoscându-le și stimulându-le. Acest caracter al Orșovei avea să fie consemnat ceva mai târziu, atât de plastic și de scriitorul Petru Dumitriu: aici „se vorbea o limbă latină, româna, două limbi slave, sârbocroata și ceha, o limbă fino-ugrică, maghiara, pe lângă germana și idiș, și turcă, și limba țiganilor, dialectul hindus. Asta m-a învățat să nu bag în seamă naționalitățile, ci doar fapăturile omnești, și mi-a dat sensul și gustul civilizațiilor felurite care alcătuiesc doar una singură”⁷.

Acolo, în căsuța de pe Grațca, avea să trăiască scriitorul ca liber-profesionist, retras din civilizație pentru a da frâu liber creației, fanteziei, așa cum o făcuse și prietenul său Carl Dallago retras la Riva pe lacul Garda⁸ și cum avea s-o facă peste câțiva ani, în 1913, Ludwig Wittgenstein retrăgându-se în cabana ce și-a construit-o singur lângă localitatea norvegiană Skjolden, pentru a-și scrie acea neobișnuită lucrare de filozofie *Tractatus Logico-Philosophicus*⁹ (prezentată și ea în această secțiune a expoziției). Un tablou al pictorului local Constantin Milițescu ne redă, într-o plastică situată la limita dintre pictura naivă și cea documentaristă, casa scriitorului, mai precis construcția modestă în care locuia și, separat de aceasta, mai spre malul părâului Grațca, cea în care se afla „cabinetul” său intim de lucru sau „biroul” cum avea să-l definească prietenul său mai tânăr Geza Hutterer.

Urmează secțiunea dedicată activității laborioase a lui Otto Alscher; sunt prezentate totocopii și xerocopii ale unor publi-

cații la care el a colaborat. Între acestea se află „Die Karpathen” scoasă la Brașov de Adolf Meschendörfer, cu care Otto Alscher a purtat și o bogată corespondență, ilustrată expozițional prin copia uneia dintre scrisori¹⁰ și un studiu asupra corespondenței respective de Horst Schuller Anger¹¹), revistă în care sunt inserate adesea și creații ale soției sale, Else Alscher. Aici a publicat scriitorul, în numărul 19 din 1914 al revistei, reportajul *Mehadia*, căruia i s-a acordat expozițional un spațiu aparte, el cuprinzând și o variantă locală a „Legendei Meșterului Manole”¹². Momentul este ilustrat în plus cu fotografia ruinelor cetății Me-

talui studiu despre „Meșterul Manole”¹⁶ — esențial rămâne interesul și entuziasmul lui Otto Alscher pentru creația populară tradițională a românilor din acest colț de țară pe care o cunoaște în mod direct și deliberat.

De asemenea, sunt prezentate volume ale scriitorului, între care ediția apărută la München în 1928, a culegerii de povestiri *Tier und Mensch*, cu dedicație autografă pentru organistul local Bela Ördögh, și cea timișoreană din 1943 — ultima sa carte antumă — *Die Bärin*¹⁷. De altfel, volumele sale apărute înainte de cel de al doilea război mondial au devenit foarte rare, ele fiind

Aspect din expoziția dedicată scriitorului Otto Alscher

hadiei de pe dealul Barcan și două ilustrații la text realizate de graficianul timișorean Dan Chendi special pentru expoziția centenară din 1980, de la Orșova, dedicată lui Otto Alscher. Dacă nu putem preciza cum a cunoscut această legendă scriitorul — direct pe teren, cu ocazia peregrinărilor sale la bănătenii munteni, sau din lucrarea lui Pesty Frigyes¹³, precedată și de o altă variantă publicată la 1874, de Arnold Wellemer¹⁴ (variantă cunoscută și lui Lazăr Șăineanu, care o cita în anul 1902¹⁵), mai târziu toate „inventariate” de Ion Talos în monumen-

puțin răspândite public chiar în anii vieții scriitorului. Astfel, biblioteca locală a Casinoului deținea doar un titlu — *Gogan und das Tier* (ediția din 1912)¹⁸ — iar un exemplar din volumul *Tier und Mensch* este menționat în inventarul bibliotecii Administrației Porților de Fier, punctul Drencova¹⁹. Din păcate ambele au fost iremediabil pierdute.

În toate aceste secțiuni își află locul cuvenit activitatea redacțională desfășurată de Otto Alscher la publicații din Budapesta, Timișoara și Lugoj unde el a funcționat temporar. Nu s-a stabilit

nicăieri pentru perioade mai lungi, munca redacțională fiind pentru el o povară, o piedică în adevărata sa activitate scriitoricească. „Nu rămân în redacție — mărturisește Otto Alscher în scrisoarea sa din 30 octombrie 1910 adresată lui Meschendorfer și prezentată în expoziție — căci ea mă împiedică să creez serios. Și tocmai acum nu am voie să neglijez acest aspect, căci încep să-mi câștig un nume... Această redacție slujește la uzarea gândirii din oră în oră, iar când

și la Sesiunea Comitetului de conducere al germanilor din România Mare prin care etnicii germani recunosc și aderă la actul de la 1 Decembrie 1918²¹.

Sfârșitul l-a prins pe scriitor la Târgu Jiu, în lagăr. Certificatul de deces, care atestă moartea scriitorului în 29 decembrie 1944²², împreună cu un grupaj de fotografii ale complexului brâncușian din orașul de pe Jiu, în preajma căruia Otto Alscher și-a trăit ultimele zile ca și relațiile prietenului său Geza Hutterer, care i-a fost în preajmă și l-a condus pe ultimul drum²³, marchează acest trist moment.

Ultimul panou este dedicat aniversării, la începutul anului 1980, a centenarului nașterii scriitorului, deschis cu manifestarea organizată la Orșova, ca și marea număr de articole inserate de presă cu acel prilej²⁴. Sunt prezentate, de asemenea, și alte manifestări culturale dedicate ulterior scriitorului: cu deosebire seminarului internațional (cu participări din Austria, Croația, Germania și România) găzduit tot de biblioteca orșoveană și organizat, ca și semicentenarul morții lui Otto Alscher, în colaborare cu Asociația Germană de Cultură și Educație a Adulților din Reșița (un rol deosebit avându-l conducătorul acesteia, domnul Erwin Josef Țigla). Tot aici impresionează numărul mare de reeditări postume ale operei lui Otto Alsher la editura bucureșteană „Kriterion”, studii, recenzii și articole ce i-au fost dedicate de exegeți într-o reconsiderare a operei sale ce nu și-a spus încă ultimul cuvânt.

Aspect din expoziția dedicată scriitorului Otto Alscher (foto Durbaba)

ieși de acolo ești așa ostentat încât creația devine imposibilă”²⁰. O renunțare ce nu a fost zadarnică, un deceniu mai târziu găsindu-l pe scriitor între personalitățile recunoscute ale etniei germane din țara noastră. Este calitatea în care el participă, în septembrie 1919, la manifestările din Timișoara dedicate lui Lenau

NOTE

¹ Manifestarea a fost consemnată riguros în „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien” II, (1994), nr. 499, București, 14 decembrie, p. 7.

² O acțiune anterioară pledând pentru un muzeu al Orșovei a fost și simpozionul „Coordonate etno-istorico-geografice în sud-vestul României” organizat tot la biblioteca orșoveană în colaborare cu Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin (vezi „Revista muzeelor”, XXXI (1994), nr. 2-3, p. 77-78).

³ Dr. Anton UNTERKIRCHNER, *Otto Alschers. Beziehung zum Scherer, Sturnbock und Brenner*, în „Banatica”, XI (1994), Freiburg, nr. 4, p. 5-14.

⁴ Luzian GEIER, *Aischers Erstveröffentlichung in Temeswar*, în „Neuer Banater Zeitung”, nr. 5410 din 29 aprilie 1980, p. 3; reportajul a fost republicat în foileton de „Neue Banater Zeitung” în numerele 5.445, 5.446, 5.447 și 5.448 din iunie 1980.

⁵ Nikolaus BERWANGER, *Trei zile închinale bucurici*, în „Orizont”, XXXI (1980), Timișoara, nr. 48 (662) din 27 noiembrie, p. 8.

⁶ Luzian GEIER, *Kleines NBZ Lexikon. Alscher, Helmut Franz*, în „Neue Banater Zeitung”, XXV (1981), nr. 5861, Timișoara, 11 octombrie, p. 3.

⁷ Petru DUMITRIU, *Zero sau punctul plăcării*, Editura „Viitorul românesc”, f. 1, 1992, p. 8.

⁸ Dr. Anton UNTERKIRCHNER, *art. cit.*, p. 6.

⁹ Alexandru SURDU, *Leția lui Wittgenstein în „Secolul 20”*, 1981, nr. 11–12 (251–252), p. 32–33; Idem, *Cuvânt introductiv la Ludwig WITTGENSTEIN, Tractatus Logico-Philosophicus*, Editura „Humanitas”, 1991, p. 6.

¹⁰ Horst SCHULLER, *Entdecker einer Landschaft*, în „Karpaten rundschaue”, XIII (1980), nr. 1 (1446), Brașov, 4 ianuarie, p. 5.

¹¹ Horst SCHULLE ANGER, *Briefe von Alscher an Meschendörfer*, în „Neue Literatur”, XXVIII (1977), nr. 6 (iunie), București, p. 69–91; distinsul critic brașovean ne-a pus la dispoziție, Je-a lungul anilor, și alte informații sau xerocopii ale unor lucrări ale domniei sale despre Otto Alscher, pentru care îi mulțumim și pe această cale.

¹² Constantin JUAN-PETROI, *O variantă mai puțin cunoscută a baladei Mesterului Manole: legenda cetății Mehădiei*, în „Miorița”, VII (1981), nr. 2, University of Rochester (USA) – University of Waikato (New Zealand), p. 116–120.

¹³ Pesty FRIGYES, *A Szörényi bánság és Szörényi vármegye története*, vol. II, Budapesta, 1878, p. 11 și urm.

¹⁴ *Allgemeine illustrierte Zeitung*, 1874, p. 716–717.

¹⁵ Iazăr ȘĂINEANU, *Les Rites de la construction: D'après la poésie populaire de l'Europe Orientale*, în „Revue de l'histoire des religions”, 45, Paris, 1902, p. 359–396.

¹⁶ Ion TALOS, *Mesterul Manole*, Editura „Minerva”, București, 1973, p. 52, 53, 56, 140 și 163.

¹⁷ Cele două volume ne-au fost puse la dispoziție cu multă amabilitate de domnișoara Adela Trandafirescu și, respectiv, domnul Ștefan Hutterer cărora le mulțumim și pe această cale.

¹⁸ Informație primită de la domnul dr. Horst Fassel din Tübingen, căruia pentru aleasa colaborare științifică și sprijinul acordat în publicarea cercetărilor noastre în Germania îi aducem și pe această cale cele mai călduroase mulțumiri.

¹⁹ Arhivele Statului Drobeta Turnu Severin, Fondul „Administrația Porților de Fier și Cătractelor Orșova”, dosar 75/1933.

²⁰ Horst SCHULLER, *Entdecker einer Landschaft...*, *art. cit.*, p. 5.

²¹ Luzian GEIER, *Durch Lenau cinander nähergekommen*, în „Neue Banater Zeitung”, XXV (1981), nr. 5855, Timișoara, 4 octombrie, p. 3.

²² Asupra datei morții scriitorului a planat incertitudinea până la prezentarea de către noi a acestui document în Seminarul internațional de la Orșova din iunie 1993 dedicat scriitorului; vezi și Horst SCHULLER, *Auf Lebensspuren*, în „Karpaten rundschaue”, XXVI (1993), nr. 25 (2196), Brașov, 24 iunie, p. 1.

²³ Relatarea lui Geza Hutterer, făcută cu prilejul sărbătoririi la Orșova a centenarului nașterii scriitorului a fost înregistrată de noi pe bandă de magnetofon într-o convorbire purtată cu conetățeanul nostru la 12 ianuarie 1991. Ea a văzut lumina tiparului apoi în Germania: Constantin JUAN-PETROI, *Otto Alscher und seine Landsleute in Orschowa*, în „Banatica”, XI (1994), nr. 4, Freiburg, p. 15–19; Idem, *Otto Alscher persönlich gekannt*, în „Banater Posst”, XXXIX (1994), nr. 23/24, München, 10 decembrie, p. 5.

²⁴ Cităm dintre acestea: Walter ENGEL, *Apoloogie des Naturhaften Daseins*, în „Neuer Weg”, XXXII (1986), Nr. 9526 din 5 ianuarie, p. 4 și 9532 din 12 ianuarie, p. 4; Luzian GEIER, *Ein Schriftsteller mit „eigenem Gesicht”*, în „Neue Banater Zeitung”, XXIV (1980), nr. 5316 din 10 ianuarie, p. 3; Constantin JUAN-PETROI, *Elogiu naturii și vieții*, în „Viitorul”, XIII (1980), nr. 1835, Drobeta Turnu Severin, 5 februarie, p. 6; Idem, *Elogiu pentru un colț de țară*, în „Mehedințiu literar-artistic '81””, Drobeta Turnu Severin, 1981, p. 176–181; Hans LIEBHARDT, *Un remarcabil prozator*, în „Scânteia”, 1980, nr. 11.625 din 8 ianuarie, p. 3; Horst SCHULLER-ANGER, *Das Rumänenbild bei Otto Alscher*, în „Neue Literatur”, XXXI (1980), București, nr. 1, p. 39–49; idem, *Entdecker einer Landschaft in „Karpaten rundschaue”, XIII (1980), Brașov, nr. 1 (1446) din 4 ianuarie, p. 5; Brigitte STEPHANI, Der Tierfreund aus Orschowa*, în „Volk und Kultur”, XXXII (1980), București, nr. 1, p. 40.